

УДК 338.314

А. С. Музиченко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства, фінансів, обліку і аудиту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

АНАЛІЗ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

A. S. Muzichenko,

doctor of economical sciences, professor of the chair "Economy of enterprise,
finances, accounting and audit" Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ANALYSIS OF TRENDS TO IMPROVE AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE

У статті досліджено основні фактори, які визначають ефективність сільськогосподарського виробництва. Проаналізовано основні фактори, які визначають конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції. Запропоновано систему заходів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності та ефективності аграрного виробництва.

The article examines the main factors that determine the efficiency of agricultural production. Analysed main factors that determine the competitiveness of domestic agricultural products. The proposed system measures to improve the competitiveness and efficiency of agricultural production.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інновації, сільське господарство, ефективність, аналіз.

Key words: competitiveness, innovation, agriculture, efficiency analysis.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток сільського господарства, що є однією з найбільш важливих галузей в економіці України, потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення її конкурентоспроможності та продовольчу безпеку держави.

Ключовим завданням є необхідність формування в Україні у найближчій перспективі інноваційної моделі розвитку сільського господарства, спроможної забезпечити його стійке прискорене зростання [1, с. 3].

Саме тому дослідження різних аспектів підвищення ефективності АПК України набуває особливої актуальності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню питань глобалізації та процесу адаптації АПК України до викликів глобального характеру присвятили свої публікації В. Месель-Веселяк [1], І. Миха-

сюк, О. Могильний [2], Г. Мостовий, П. Саблук [3], О. Сидоренко та ін.

Разом з тим недостатньо дослідженими залишаються питання розробки системи заходів, реалізація яких буде сприяти підвищенню ефективності аграрного виробництва в Україні, результативності державного регулювання аграрного ринку в умовах глобалізації.

МЕТА СТАТТІ

Метою даної статті є дослідження факторів, які визначають ефективність сільськогосподарського виробництва у контексті підвищення його конкурентоспроможності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

За умови збереження існуючого низького рівня конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на світових ринках зростає небезпека посилення таких негативних тенденцій:

Таблиця 1. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності за січень-вересень 2012 року, млн грн.

Галузь	Фінансовий результат	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
Усього	53162,4	60,9	135927,3	39,1	82764,9
у тому числі сільське господарство, мисливство, лісове господарство	15,2	89,4	165,2	10,6	150,0
промисловість	19002,7	57,1	63567,2	42,9	44564,5
будівництво	68,9	56,9	1550,1	43,1	1481,2
Рентабельність операційної діяльності				Рівень рентабельності (збитковості), %	
Усього				4,5	
сільське господарство				1,3	

Джерело: [6].

1) зменшення рівня прибутковості господарської діяльності виробників аграрної продукції, що призведе до погіршення соціально-економічних умов у сільській місцевості;

2) зростання негативного сальдо зовнішньої торгівлі України в цілому та по сільськогосподарській продукції зокрема;

3) зростання частки імпортової продукції у сукупному споживанні продуктів харчування в Україні.

Важливість та актуальність посилення конкурентоспроможності АПК України на зовнішніх ринках пояснюється серед інших такими факторами, як:

1) підвищення цін на сільськогосподарську продукцію (18% за 2012 р.) внаслідок загострення світової продовольчої кризи та збільшення виробництва й використання біологічного палива, що обумовлює зростання потенційного попиту на вітчизняну продукцію;

2) зростання попиту у європейських країнах на органічну продукцію (вирощену без використання синтетичних хімікатів, гормонів росту, генетично модифікованих організмів (ГМО) та яка переробляється без використання консервантів, барвників, стабілізаторів). Ціни на таку продукцію вищі на 20—50%, а для її виробництва в економічно розвинених країнах використовується лише 3,5% загальних сільськогосподарських площ [4]. Зважаючи на те, що в Україні понад 80% сільськогосподарської продукції є органічною, вітчизняні агропідприємства є потенційними експортерами

цієї продукції на ринки економічно розвинених країн;

3) низька мобільність та старіння сільського населення. Переважна частка працюючих жителів сільської місцевості зайняті у виробничій сфері сільського господарства, вони важко пристосовуються до сучасних потреб ринку. Унаслідок цього відбувається подальший міграційний вплив сільської молоді у міста і далеке зарубіжжя [1, с. 6].

Про низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому продовольчому ринку свідчать:

1) низька ефективність цієї галузі порівняно з іншими країнами. Загрозливим, з точки зору продовольчої безпеки, можна вважати істотне зниження рентабельності основних видів продукції сільського господарства;

2) невідповідність структури українського експорту попиту економічно розвинених країн на сільськогосподарську продукцію. Так, значні порівняльні переваги на ринках країн ЄС Україна має лише у торгівлі жирами тваринного і рослинного походження та зерновими культурами [4].

На думку професора Покропивного С.Ф., суть проблеми підвищення ефективності виробництва (діяльності) полягає в тому, щоб на кожен одиницю ресурсів — трудових, матеріальних і фінансових — досягати максимально можливого збільшення обсягу виробництва (доходу, прибутку). Кількісна визначеність і зміст критерію відображають-

Таблиця 2. Рентабельність операційної діяльності за видами економічної діяльності у січні-вересні 2012 року по Черкаській області, тис. грн.

Галузь	Результат від операційної діяльності	Витрати операційної діяльності	Рівень рентабельності (збитковості), %
Усього	-222691,7	21835806,4	-1,0
у тому числі сільське господарство, мисливство, лісове господарство	11646,0	200222,0	5,8
промисловість	-225574,2	18636200,4	-1,2
будівництво	35097,7	623778,3	5,6

Джерело: [8].

ся в конкретних показниках ефективності виробничо-господарської та іншої діяльності суб'єктів господарювання [5, с. 454].

Дані табл. 1 свідчать про те, що у січні-вересні 2012 року в цілому по Україні фінансовий результат підприємств сільського господарства становив 15,2 млн грн. (у 2011 році отримано прибуток у розмірі 25582,5 млн грн.).

У першу чергу, ситуація, порівняно із 2011 роком, погіршилася у результаті дії таких факторів:

- погіршення платіжної дисципліни;
- рестрикція кредитних ресурсів.

Рівень рентабельності (табл. 1) є на 2,3% меншим, ніж у цілому по країні, що свідчить про неперспективність багатьох напрямів аграрного виробництва.

Індекс виробництва продукції рослинництва у 2012 р. порівняно з 2011 р. становив 91,8%. У 2012 р. виробництво продукції тваринництва становило 103,8% показника 2011 року [7, с. 1—2].

У цілому по Україні у 2012 році, порівняно з 2011 роком, виробництво зерна зменшилось на 19,6%, що було зумовлено зниженням урожайності зернових культур (на 5,8 ц з 1 га), динаміка основних показників виробництва сільськогосподарських культур у Черкаській області була від'ємною.

У 2012 році обсяг сільськогосподарського виробництва Черкаської області становив 96,8% рівня 2011 року, що зумовлено зменшенням виробництва продукції рослинництва та тваринництва.

Якщо порівнювати 2012 рік із 2011 роком, то маємо зниження показника урожайності зернових та зернобобових на 6,0 ц/га. Урожайність цукрових буряків зросла на 77 ц/га у 2012 році порівняно із показником 2011 року.

Показники діяльності галузі тваринництва теж мають негативні тенденції: зменши-

лось виробництво м'яса — на 2,2%, natomiast, зросло молоко — на 7,4% [6, с. 3].

Показник вирощування худоби та птиці збільшився на 3,7%, що зумовлено зростанням обсягів вирощування птиці на 9,7%, свиней — на 3,5%, великої рогатої худоби — на 3,5%. Його відношення до обсягів реалізації тварин на забій становило 101% (у 2008 р. — 102%).

Разом з тим, динаміка основних показників ефективності функціонування АПК Черкаської області також характеризується низхідним трендом (табл. 2).

Проведений аналіз потенційних можливостей розвитку галузей АПК Черкаської області [9, с. 199—200] засвідчив, що регіон має значні можливості для трансформації аграрного сектора економіки у високоефективний, експортоспроможний сегмент, здатний повністю забезпечити продовольчу безпеку країни.

Разом з тим, у його розвитку залишається низка дуже складних проблем, які потребують прискореного вирішення. Половина валової продукції сільського господарства виробляється в господарствах населення, які є консервативними до науково-технічного процесу і сучасної організації агробізнесу.

Недостатні природоохоронні та агротехнічні заходи у землекористуванні негативно впливають на раціональне використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення.

Низький рівень технічного і технологічного оновлення, критична зношеність основних виробничих фондів не забезпечують достатню рентабельність сільськогосподарських підприємств. Час вимагає створення у сільській місцевості сучасної ринкової інфраструктури, стимулювання сільськогосподарської кооперації, розвитку приватних

та приватно-кооперативних підприємств у сфері агросервісу, переробки і збуту продукції.

ВИСНОВКИ

Для успішного просування національної агропродовольчої продукції на світові ринки та забезпечення відповідного рівня її конкурентоспроможності необхідно скорегувати державну стратегію розвитку агропромислового комплексу за такими напрямками:

— розвивати експортний потенціал аграрного сектора, при цьому необхідно дотримуватися балансу між внутрішнім і зовнішнім попитом на аграрну продукцію [10];

— удосконалювати механізм державного регулювання розвитку експортно-орієнтованих галузей аграрної сфери, їх підтримки й стимулювання (податкова, грошово-кредитна державна політика повинна бути спрямована на залучення інвестицій у модернізацію та розширення агропромислового виробництва);

— забезпечити присутність вітчизняних агротоваровиробників на зовнішніх ринках збуту сільськогосподарської продукції.

Література:

1. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. — 182 с.

2. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери / О.М. Могильний. — Ужгород: ІВА, 2005. — 400 с.

3. Саблук П.Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні / П.Т. Саблук // Економіка АПК. — 2004. — №12. — С. 3—15.

4. Федоришин Н.Ю. Напрями посилення конкурентоспроможності АПК України на європейському продовольчому ринку в умовах розширення зони вільної торгівлі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://niss.lviv.ua/analytics/75.htm>

5. Економіка підприємства: [Підручник] / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. — 2-ге вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 454.

6. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності за січень-вересень 2012 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/fin/rodp/rodp_ed/rodp_ed_u/rodp_ed_0312_u.htm

7. Сільське господарство Черкаської області за 2012 рік. — 2013. — № 4. — 4 с. 4.

8. Рентабельність операційної діяльності за видами економічної діяльності за січень-вересень 2012 року по Черкаській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ck.ukrstat.gov.ua/source/arch/2012/ren_operdkv_123.pdf

9. Глінкіна Д.В. Сучасний стан рослинництва Черкаської області та перспективи його розвитку / Д.В. Глінкіна // Збірник наукових праць ЧДТУ. — 2009. — Вип. 22. — С. 199—200.

10. Майстро С.В. Стратегія державного регулювання розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / С.В. Майстро. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2009-1/doc/2/22.pdf

11. Курмаєв П.Ю. Напрями підвищення ефективності аграрного виробництва в Україні / П.Ю. Курмаєв, І.О. Янчук, Н.М. Бондаренко, А.В. Василенко // Економіка: проблеми теорії та практики: [зб. наук. пр.]. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. — Вип. 261: в 7 т. — Т. 1. — С. 3—8.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2013 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦ ІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"